

7. Kwiatkowski Wincenty, metoda myślenia naukowego. *Studia theologica Varsaviensia* 1/1, 5-32/1963. S. 5–32.
8. Literatura Polska. Romantyzm. Pozytywizm Janina Kulczycka-Saloni, Maria Straszewska. Wydawnictwo Naukowe PWN. Literatura Polska t.II. Warszawa, 1990.
9. Plociennik Iwona, Podlaska Daniela. Słownik wiedzy o języku. Wydawnictwo Park. 2008.
10. Sapenko Roman. Myślenie artystyczne i myślenie naukowe. Rocznik lubuski. Tom 44, cz. 2. 2018. S.179–193.
11. Świątochowski Aleksander. My i Wy. "Przegląd Tygodniowy" 1871, nr 44.

Yanina Yakovenko. Dualism of the scientific and artistic thinking of Franciszek Rawita-Gawronski. Dualistic character of the scientific and artistic thinking of work of the Polish historian, writer of epoch of positivism and publicist Franciszek Rawita-Gawronski is analysed in the article. Dualism in works of XIX century and contradiction are investigated in the looks of author. Basic determinations of the artistic and scientific thinking are systematized, myth and prose of XIX century in work of Polish positivisms.

In aspiring to connection of the scientific and artistic thinking authors at times lost control

and the determined locations in works grew to the role of myth through piling up round them values mythical, if they were used by literature. Myth as means of transmission of the educated true have universal character and performs the duty to the thinking standard that allows to cognize reality. Thus

it was very important to save a scientific look to the problem.

Key words: artistic and scientific thinking, myth and mythology, positivism, dualism, Franciszek Rawita-Gawronski.

Яковенко Яніна Василівна – аспірантка кафедри полоністики Київського національного університету імені Тараса Шевченка; yanina.yakowenko@gmail.com

УДК 821.161.2(438) (082.21)

Віктор Яручик

Специфіка сучасної україномовної поезії в Польщі

У статті піднято проблему поетичного доробку україномовних письменників у Польщі. Автор намагається проаналізувати творчість митців Холмщини, Підляшшя та Лемківщини періоду кінця ХХ – початку ХХІ століття. Основна увага зосереджена на нових іменах в літературному процесі і

проблематиці їхньої творчості. Автор робить спробу проаналізувати особливості віршування, якими користуються автори, котрі з різних причин живуть за межами материкової України.

Ключові слова: література, поезія, творчість, літературний процес, письменник, автопрезентація.

Творчому доробку сучасних україномовних митців у Польщі притаманна внутрішня роздвоєність. Варто звернути увагу на проблематику їхньої поезії, з'ясувати, що саме хвилює митців, що проживають у державі, яка досі не стала остаточно їхньою рідною домівкою, бо ж у власних творах вони продовжують тяжіти до України. Українські поети в Польщі творять цікаву та малодосліджену творчість. Досі поезії Жені Жабінської, Тадея Карабовича, Юрія Трачука, Юрія Гаврилюка, Івана Киризяка, Володислава Грабана та багатьох інших залишаються малознаними для широкого кола любителів Слова.

Проблемі вивчення сучасної української поезії в Польщі присвячені дослідження Олени Дуць-Файфер [8], Богдана Гука [7], Віктора Яручика [9], в яких літературознавці намагаються узагальнити україномовний літературний процес. Щоправда вони носять узагальнюючий характер, не торкаються проблем, що стосуються останніх двох десятиліть.

Мета статті – зробити акцент на основних тенденціях розвитку поетичного процесу українців у Польщі. Серед завдань: з'ясувати головні причини розвитку поезії, перерахунок головних представників цього процесу в Польщі, відзначення головних проблем творчості українців у Польщі.

Наприкінці ХХ століття у Польщі дебютує численна група молодих поетів, котрі творять свої вірші українською літературною мовою, а ще – на місцевих говірках їхніх малих батьківщин – Холмщини, Підляшшя, Лемківщини.

У літературний процес входять не тільки нові прізвища, а й нове відчуття творчої автономії у сфері естетичного збагачення мови як художнього матеріалу. Відбувається зміна в розумінні форми своєї присутності на українській творчій арені. Перша з цих змін стосується збільшення місткості творчого верстата, відкритості та інтенсивних пошуків художньої форми. Друга пов'язана з переосмисленням сфери етнічної тотожності молодого покоління українців у Польщі. В обох випадках логічною домінантою стає

індивідуалізм і пов'язана з ним схильність до самопрезентації. У віршах це виражається надзвичайною конденсацією думки ліричного героя. Кожне слово, добре виважене, прагне до мислення:

...Кім били

Кім є

Кім биті нам [1, 3].

Це класичні питання пошуку власної тотожності. Вперше набрала голос в українській літературі Польщі справді молода генерація, і звідси виникає такий детермінізм пошуків, яким передусім має слугувати глибокий самоаналіз:

Хочу відійти

в саму себе

босими ногами

переміряти

куточки душі

.....

зруйнувати

мур тривоги пізнання

вийти

з чистими думками

знаючи

як почати новий день [2, 12].

Поезії відзначаються сміливістю “відкриття назовні”, наповнюванням зовнішнього простору своїм буттям. Це вихід з ізоляції, самопрезентація.

Етнічне самовираження в індивідуальному вимірі розростається до групового виміру, індивідуальний ліричний герой часто замінюється колективним. Це може бути герой-бунтар, який вимагає свого місця на землі:

оддайте мі

красу

лемківської пісні

під небом

Великого

Володимира

нич веце

я не хочу

лем хліба

и соли землі рідной
 взяти без дозволу
 .....
 и бытии
 и жыти
 як рівний
 серед рівных [6, 5].

Часто-густо у зіткненні з дійсністю ці прагнення часом звучать у віршах трагічною нотою, яка тим сильніше примушує усвідомити величезне прагнення і силу боротьби за свою “присутність”:

ще твій неспокій
 кшталтування обрисів
 виконування хребта
 щоб не здатись
 тепер і тут засвідчити
 що не переривається
 а все росте [5, 3].

Пошуки і “вихід поза межі” також характерні для форми, яку “нова хвиля” поетів уносить на ґрунт української літератури в Польщі. Сучасні верлібр і білий вірш ставлять авторів перед потребою постійної винахідливості й тонкого відчуття образної мови. Для більшості авторів характерною є кондентованість образу, стислість вираження думки, автономність кожної фрази, яка інколи буває дуже гострою, уривчастою. Це є форма, що залишає інтерпретаційну відкритість і будує велику чуттєво-просторову та інтелектуальну глибину образів.

Одним із найбільш дозрілих, творчо скристалізованих і плодовитих авторів із молодшого покоління є Тадей Карабович. Він вийшов далеко за межі рідного подвір'я, але його творча уява насичується тим, що вміщається в слові “батьківщина”. Для Карабовича це передусім Холмщина:

Де баба смородину збирає у глек,
 а брат смолисті галузки в багаття кида.
 На клуні клекіт знайомий лелек, —
 Тут край рідний,
 Тут глухомань моя [3, 3].

Однак Карабович не є регіональним поетом. Його творчість звернена до представників усіх українських земель у Польщі та

України. Поезія Карабовича сильно вкорінена у рідну землю. Її образність і метафоричність виростають із тісного зв'язку з природою, з відчуття її законів. Одночасно вона прямує до філософських вершин, до пошуків суті існування. Молитва сплітається з жагою кохання, реальні виміри – з абстрактними. Уяву читача збуджують згустки свіжої думки, сполучення семантично віддалених слів у небанальні метафори, образні схрещення. Враження теперішньої відсутності на місці колишньої присутності він творить як архітектурну конструкцію з абстрактних і конкретних понять.

Надзвичайною поетичною обдарованістю відзначається Ярослав Хруник. Її творчості притаманна інтуїтивність поетичного відчуття, свобода і натуральність ліричного зображення. Майже кожен вірш письменниці демонструє її велику пошану до слова, до всіх мовних структур, уміння вхопити найглибшу суть внутрішньомовних залежностей, а також найглибшу суть життя, якою є плинність.

Цілком відмінною від вищезгаданої поезії, що впливає з “глибини душі”, є творчість Мирослава Чеха. Його твори – це інтелектуальна праця зі словом і спроба різноманітних семантично-стилістичних трансформацій, спрямованих на те, щоб дійти до якоїсь небанальної художньої структури. Тому важко було б говорити про окреслене творче обличчя цього автора. Подекуди поезії Мирослава Чеха нагадують сюрреалістичний потік далеких одна від одної асоціацій.

Оригінальну, насичену християнським сакрумом поезію вносить на сторінки українських періодичних видань Роман Дрозд. Його поезія є глибинною, сповненою почуттів внутрішнього роздвоєння.

На території Північного Підляшшя наприкінці ХХ ст. з'являється група поетів, декотрі із яких писали місцевою говіркою: Ірина Боровик, Софія Сачко, Іван Киризюк, Ольга Підляшанка, Євгенія Овсянюк-Мартинюк, Юрій Баєна, Павло Киризюк, Юрій Гаврилук, Женья Жабінська, Іван Хващевський, Степан Троц та інші.

Творчості підляські авторів притаманна внутрішня ліричність, туга за великою батьківщиною. Більшість поезій хоч і не вражають надзвичайною оригінальністю, проте зворушують читача своєю народнописенною милозвучністю, метафоричністю, образністю.

На Підляшші постійно дбають і про молоде поетичне покоління. Часто проводять літературні конкурси для молоді. Останнім часом традиційним став конкурс серед школярів “Поетичне триголосся”.

Порівняно з Підляшшям напрям літературного розвитку на Лемківщині докорінно відрізняється передусім тим, що у першому варіанті процес був “доцентровий”, а у другому – “відцентровий” [7, 10]. Хоч це й загальне явище, однак воно найбільш чітко виражається саме у літературі. Майже одразу після заснування “Нашого слова” у ньому з’явилася як певна окремішня одиниця “Лемківська сторінка”, яка виплекала чимало цікавих лемківських творців.

Олена Дуць-Файфер у праці “Літературна творчість українців у Польщі після Другої світової війни” [8, 216] виділяє три основні напрями у післявоєнній лемківській поезії:

1. Напрямок народної поезії, який здебільшого формувала творчість Івана Русенка, Якова Дудри, Миколи Буряка, Івана Горощака, Семана Мандзеляна.

2. Напрямок туги за втраченим, окреслений глибоко патріотичною лірикою Меланії Собин, Івана Головчака й Івана Желема (домінував протягом 70-х років).

3. Напрямок лемківської автопрезентації з нового періоду (вже після УСКТ) лемківської поезії. Саме цей третій напрям є візитівкою лемківської літератури. Її творці – здебільшого молоді, активні люди, заангажовані у боротьбу за те, щоб лемківська культура була не музейним експонатом, а живою, динамічною, постійно розвивала. Ці люди, переборовши комплекс меншовартості, вийшли поза межі власної ізоляції з художнім маніфестом лемківського “я”.

Напрямок лемківської автопрезентації актуально домінує у лемківській поезії. Цей напрям почав розвиватися у середині вісімдесятих років, у час соціально-політичних змін у Польщі. Для лемківського суспільства ці зміни принесли, насамперед, організаційну незалежність і можливість видаватися. Вперше у післявоєнний період вони змогли виступити від свого імені. На літературній ниві такі можливості їм створило Сондецьке видавництво, яке дуже зацікавилася можливістю публікації творів лемківських письменників.

Наприкінці ХХ століття в літературний процес зі своїми поетичними збірками входять Петро Мурянка (П. Трохановський), Володислав Грабан, Стефанія Трохановська, Павло Стефановський, Олени Дуць.

Поетичне покоління, яке творило напрям автопрезентації, за винятком старшого за віком Павла Стефановського, було народжене

на чужих землях і виховувалося в переселенських умовах. Для них більш актуальною є Лемківщина сучасна, яка функціонує у їхній свідомості і в сенсі територіальному, і в суспільному. Ці письменники, як і розпорошені по всьому світі лемки, засвідчують своє існування на культурному, мовному, самобутньому рівнях, створюючи водночас новий, відірваний від рідної території суспільний побут. Петро Мурянка, Павло Стефановський, Володислав Грабан, Стефанія Трохановська, Олена Дуць – головні творці напряму лемківської автопрезентації – найбільше заангажовані у збереження цього побуту, його гідності, у його впровадженні в лемківські сім'ї, не обов'язково традиційний побут, а оригінальний, який спирається на знаки і символи. В останні десятиліття творча активність письменників стає дуже продуктивною. Разом із поезією вони віддають свій час і сили на громадську діяльність – освітню, культурну, релігійну, наукову, видавничу. Усі живуть і творять на території етнічної Лемківщини. Тим глибше відчують вони трагізм і незворотність процесу змін на їхній землі. З іншого боку, рідний ґрунт під ногами дозволяє їм вбудовувати свій творчий світ у певні рамки, які містять базову етнічну ідентичність.

Отже, сучасна україномовна поезія у Польщі є надзвичайно багатою, різноманітною та оригінальною. Вона еволюціонувала від найпростіших жанрів, стилізованих під народні пісні до оригінальних творів. Порівняно з Підляшшям та Холмщиною напрям літературного розвитку на Лемківщині докорінно відрізняється передусім тим, що у перших двох процес був “доцентровий”, а у другому – “відцентровий”.

Література

1. Гаврилюк Ю. Вірші // Наше слово. Варшава, 1986. № 15. 13 квіт. С. 3.
2. Жабінська Є. Коли приходять Тиша. Більськ-Підляський, 1995. 63 с.
3. Карабович Т. Холмщина // Наше слово. 1986. № 23. С. 3.
4. Хруник Я. Вірші // Наше слово. 1984. № 30. С. 3.
5. Чех М. Вірші // Наше слово. 1983. № 48. С. 3.
6. Stefanowski P. ...и слезы вытер // Ікона – лемківській край. Nowy Sącz, 1985. S. 5.
7. Гук Б. Озираючись за себе – українство в Польщі на зламі 1988/1989 років // Зустрічі. 1989. № 19. С. 10.
8. Дуць-Файфер О. Літературна творчість українців у Польщі після Другої світової війни // *Slavia Orientalis*. 1996. Т. XIV. № 2. С. 203–220.
9. Яручик В. Українська поезія, творена у Польщі, після Другої світової війни // Український літературний провулок. 2006. Т. 6. С. 264–275.

References

1. Havryliuk Yu. Virshi [Poems]. In: *Nashe slovo*. Varshava, 1986, no 15, 13 kvit. P. 3.
2. Zhabinska Ye. *Koly prykhodyt Tysha* [When the Silence comes]. Bilsk-Pidliaskyi, 1995. 63 p.
3. Karabovych T. Kholmshchyna [Kholmshchyna]. In: *Nashe slovo*. 1986, no. 23. P. 3.
4. Khrunyk Ya. [Poems]. In: *Nashe slovo*. 1984, no. 30. P. 3
5. Chekh M. [Poems]. In: *Nashe slovo*. 1983, no. 48. P. 3.
6. Stefanowski P. ...y slezy w̙ter [...and the tears wiped]. In: *Ikona – lemkiwskii krai*. Nowy Sącz, 1985. P. 5
7. Huk B. Ozyraiuchys za sebe – ukrainstvo v Polshchi na zlami 1988/1989 rokov [Looking back on yourself - Ukrainian in Poland at the turn of 1988/1989]. In: *Zustrichi*. 1989, no. 19. P. 10.
8. Duts-Faifer O. Literaturna tvorchist ukrainsiv u Polshchi pislia Druhoi svitovoi viiny [Literary Creativity of Ukrainians in Poland after the Second World War]. In: *Slavia Orientalis*. 1996, vols. XIV, no. 2, pp. 203–220.
9. Yaruchyk V. Ukrainska poeziia, tvorena u Polshchi, pislia Druhoi svitovoi viiny [Ukrainian poetry, created in Poland after the Second World War]. In: *Ukrainskyi literaturnyi provulok*. 2006. vols. 6, pp. 264–275.

Viktor Iaruchyk. Features of Modern Ukrainian-Language Poetry in Poland. The article is about the poetic heritage of Ukrainian writers in Poland. The author tries to analyze the work of artists Holm, Podlasie and Lemko of the late XX – early XXI century. The main focus is on new names in the literary process and the problems of their work. The author makes an attempt to analyze the characteristics of poetry used by the authors, who for various reasons live outside of mainland Ukraine. It is important to compare the creative heritage of the older and younger generation of poets in Poland. On a thematic level authors tend to topics autopresentation and Ukraine is not always the lead. Interestingly, among the many artists are innovators and traditionalists, no matter which region they live. Most of the names of heroes article the reader probably will hear for the first time.

Key words: poetry, art, literary process, the writer.

Яручик Віктор Павлович – кандидат філологічних наук, доцент кафедри української літератури Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки; *ORCID ID* 0000-0002-9314-944X; iaruczyk@gmail.com